

Elektrilevi tagasiside riigihangete määruse eelnõu kavandile

Elektrilevi tänab võimaluse eest anda tagasisidet riigihangete määruse eelnõu kavandile. Elektrilevi hinnangul on oluline, et Euroopa Liidu riigihangete regulatsioon toetaks elektrivõrgu õigeaegset arendamist, varustuskindlust ja tõhusat konkurentsi. Võrguseadmete turg on rahvusvaheline, paljude toodete tarneajad on pikad ning tootmisvõimsus piiratud. Seetõttu peavad riigihangete nõuded olema ette nähtavad, proportsionaalsed ja võtma arvesse tegelikke vajadusi ja tegelikku turuolukorda.

Elektrilevi toetab riigihangete raamistikku, mis võimaldab arvestada hangetes kvaliteeti, innovatsiooni, Euroopa tootmisvõimsust, keskkonnanäesid ja julgeoleku- ja varustuskindluse riske. Nende eesmärkide rakendamine ei tohiks siiski vähendada konkurentsi ega muuta kriitilise taristu investeeeringute elluviimist ebamõistlikult kalliks või aeglaseks.

Eelnõu edasisel menetlemisel peab Elektrilevi kõige olulisemaks võrgustikusektori menetlusliku paindlikkuse säilitamist, Euroopa Komisjoni delegeeritud volituste selget piiritlemist, kohustuslike nõuete eelnevat mõjuhindamist ja piisavaid üleminekuaegu ning digilahenduste rakendamist viisil, mis vähendab tegelikult halduskoormust ja väldiks mistahes dubleerimist.

1. Riigihangete raamistiku ajakohastamine

Elektrilevi toetab riigihangete õigusraamistiku lihtsustamist ja koondamist, võttes arvesse võrgustikusektori eripärasid ja vajadusi, ning eesmärgi muuta hankemenetlused senisest paindlikumaks ja tõhusamaks. Positiivsena hindame eelkõige võrgustikusektori läbirääkimiste laiema kasutamise võimalusi, innovatsioonimenetluse edasiarendamist ning ettevõtjate andmete ühekordse esitamise põhimõtet. Samuti toetame mõtet, mille kohaselt eelnõu võimaldab hankijatel senisest selgemalt arvestada varustuskindluse, julgeoleku ja küberturvalisusega seotud riske.

Elektrilevi hinnangul on need eesmärgid põhjendatud. Nende rakendamisel tuleb siiski tagada, et nõuded oleksid proportsionaalsed, turul reaalselt täidetavad ning ei piiraks põhjendamatult konkurentsi ega seaks ohtu kriitilise taristu arendamiseks vajalike kaupade ning teenuste õigeaegset kättesaadavust.

Elektrilevi toetab võrgustikusektori toodete, teenuste ning ehitustööde hankepiirmäärade tõstmist ning soovib kaaluda ka piirmäärade tõstmist eelnõus kavandatud kõrgemale tasemele, arvestades hinnatõusu ja inflatsiooni mõju kaupade ja teenuste tegelikule väärtusele. Piirmäärade edaspidisel ülevaatamisel tuleks arvestada ka hinnataseme muutust, et inflatsiooni tõttu ei hakkaks EL-i hankereeglid kohalduma järjest väiksema väärtusega hangetele.

2. Õigusakti vorm peab jätma liikmesriikidele vajaliku rakendusruumi

Elektrilevi toetab riigihangete valdkonna killustunud direktiivide koondamist üheks terviklikuks õigusaktiks, tingimusel, et selles säilitatakse võrgustikusektori erisused. Sektori olulisuse ja eripärade tõttu peab võrgustikusektori hankijatele olema tagatud riigihangete läbiviimisel piisav paindlikkus.

Õigusaktide koondamine võiks siiski toimuda direktiivi tasandil, mitte otsekohalduva määrusena. Seda põhjusel, et direktiivi näol säilib ühtsete Euroopa Liidu eesmärkide kõrval ka liikmesriikidel vajalik rakendusruum riigisisese hankekorralduse ja võrgustikusektori eripärade arvestamiseks.

Võrgustikusektorid, liikmesriikide turuolukord ja hankepraktika on erinevad. Elektrivõrgu komponentide hankimisel tuleb arvestada muu hulgas riigi suurust, võrgu ülesehitust, tarnijate arvu ning riiklike e-hankesüsteemide toimimist. Ühetaoline ja otsekohalduv määrus võib vähendada hankijate otsustusruumi, suurendada töö- ja halduskoormust ning raskendada vajalike toodete ja teenuste kättesaadavust, kuigi muudatuste eesmärk peaks olema menetluste lihtsustamine ja paindlikumaks muutmine.

Direktiiv erinevalt määrusest võimaldaks kehtestada Euroopa Liidus ühised eesmärgid ja põhimõtted, jättes liikmesriikidele siiski piisava otsustusruumi nende põhimõtete rakendamiseks, sealhulgas võrgustikusektori eripäradega arvestamiseks. Juhul, kui Euroopa Liidu tasemel soovitakse hankemenetlust reguleerida siiski määruse vormis, on väga oluline, et selles jäetaks võrgustikusektori hankijatele selge otsustusruum menetluse, hindamismudeli ja lepingutingimuste kujundamisel. Jaotusvõrgu toimimisest sõltuvad teised elutähtsad teenused, ettevõtete tegevus ja ühiskonna igapäevane toimimine. Seetõttu peab võrguettevõtjal olema võimalik kohandada hankemenetlust vastavalt konkreetse hanke tehnilisele keerukusele, turuolukorrale, tarneriskidele ja tööde kiireloomulisusele. Vajalik paindlikkus aitab tagada, et võrgu arendamiseks ja töökindluse hoidmiseks vajalikud seadmed, teenused ja ehitustööd jõuavad õigel ajal võrku ning hankereeglid ei kujune piiravaks teguriks, mis mõjutab negatiivselt toimepidevust, teiste teenuste toimimist ja majanduse arengut.

3. Strateegilised nõuded peavad olema rakendatavad ja delegeeritud volitused piisavalt piiritletud

Elektrilevi toetab Euroopa tootmisvõimsuse kasvatamist, tarneahelate vastupidavuse tugevdamist ning keskkonna-, julgeoleku- ja varustuskindluse eesmärkide arvestamist hangetes. Nende eesmärkide rakendamisel tuleb siiski arvestada, kas Euroopa turul on nõuetele vastav tootmis- ja tarnevõime olemas või realistliku aja jooksul tekkimas.

Euroopa päritolu, keskkonna-, julgeoleku- ja vastupidavusnõuded võivad olla põhjendatud, kuid need peavad lähtuma konkreetse hanke esemest ja riskidest ning olema turuolukorda arvestades proportsionaalsed. Elektrivõrgu hangetes võib olla vajalik arvestada näiteks tarneahela mitmekesisust ja läbipaistvust, varuosade ja tarkvarauuenduste pikaajalist kättesaadavust, talitluspidevust ning küberturberiskide maandamise võimekust. Samas ei tohiks nende nõuete rakendamine põhjendamatult piirata konkurentsi ega seada ohtu võrgu arendamiseks vajalike kaupade, teenuste ja ehitustööde kättesaadavust.

Võrguinvesteeringud on suuremahulised, kulukad ja pikaajalised, mistõttu vajavad võrguettevõtjad võrgu arendamiseks ja investeeringute kavandamiseks regulatiivset kindlust ja ettenähtavust. Elektrilevi hinnangul tuleb seetõttu määrukses täpsemalt piiritleda Euroopa Komisjoni volitused kehtestada delegeeritud õigusaktidega hankijatele uusi kohustuslikke nõudeid, sealhulgas määrata selgelt kindlaks volituse ulatus, kasutamise tingimused, nõuete kohaldamisala ja erandite alused. Sellised volitused on eelnõus ette nähtud muu hulgas artikli 54 lõikes 2, artikli 66 lõikes 6, artikli 69 lõikes 4 ning artiklites 72 ja 75. Artiklis 75 kasutatud „liidu huvi“ mõiste tuleks selgemalt piiritleda, et hankijad teaksid, millal ja millises ulatuses võib Euroopa Komisjon muuta Euroopa päritolu eelistamise nõuded kohustuslikuks.

Delegeeritud õigusaktidega kehtestatavad nõuded võivad mõjutada väga laia ringi võrguseadmeid ja teenuseid ning seeläbi ka konkurentsi, hindu, tarneaegu ja investeeringute ajakava. Seetõttu peaks määruses olema võimalikult selgelt sätestatud, milliseid nõudeid ja milliste toote- ja teenuserühmadele võib delegeeritud õigusaktiga kehtestada; millistest proportsionaalsuse, tehnoloogianeutraalsuse, konkurentsi ja varustuskindluse põhimõtetest peab Euroopa Komisjon lähtuma; millised mõjuhinnangud ja turu valmisoleku analüüsid tuleb enne nõude kehtestamist teha; millistel juhtudel võib hankija nõude kohaldamata jätta jne. Nõuete ettevalmistamisel tuleb hinnata vähemalt nõuetele vastava toodangu olemasolu ja mahtu turul, tootjate investeerimis- ja kohanemisaega, mõju pakkujate arvule, hinnale ja tavapärastele tarnetähtaegadele.

Utest nõuetest tuleb turule piisavalt vara ette teatada. See annab tootjatele võimaluse tootmisvõimsust ja tarneahelaid kohandada ning vähendab riski, et nõue tekitab pakkumise puudujäägi või pikendab põhjendamatult tarneaegu. Eriti artiklite 72 ja 75 puhul, mis võimaldavad muuta Euroopa päritolu nõuded hankijatele kohustuslikuks, peavad määruses olema sätestatud selged sisulised kriteeriumid, mõju hindamise kohustus ja piisavad erandid olukordadeks, kus nõuetele vastav pakkumine puudub, vajalik toodang ei ole sobivas mahus või tähtaja jooksul kättesaadav või nõude kohaldamine tooks kaasa ebaproportsionaalse kulu. Erandi kasutamine peaks tuginema hankija käsutuses olevale kontrollitavale teabele, näiteks turukonsultatsiooni või varasema võrreldava hankemenetluse tulemustele. Hankijale ei tohiks panna ebamäära kohustust hinnata kogu Euroopa turu tootmisvõimsust.

4. Rakendus- ja üleminekusätted

Elektrilevi peab oluliseks, et määruses oleksid sätestatud selged rakendus- ja üleminekusätted, mis kaitsevad õiguspärasest ootust ning võimaldavad jätkata juba alustatud hankeid ja täita investeerimisprojektide elluviimiseks võetud kohustusi senistel alustel. Üldise üleminekuaja kõrval on oluline täpsustada uute nõuete kohaldamist pooleliolevatele menetlustele ja olemasolevatele lepingutele, et vältida võimalikke rakendusraskusi, lisakulusid ning investeeringute viibimist.

Määruses tuleb üheselt täpsustada uute nõuete kohaldamine juba algatatud hankemenetlustele, loodud dunaamilistele hankesüsteemidele, sõlmitud raam- ja pikaajalistele hankelepingutele, nende alusel tehtavatele järgnevatele tellimustele ning investeerimisprojektide raames juba võetud siduvatele kohustustele. Enne uute nõuete kohaldamise algust alustatud hankemenetlused tuleks üldjuhul lõpule viia nende alustamise ajal kehtinud nõuete alusel. Samuti ei tohiks uued nõuded takistada juba sõlmitud lepingute ega nende alusel varem esitatud tellimuste täitmist. Raamlepingute alusel pärast uute nõuete kohaldamise algust tehtavate tellimuste ja minikonkursside suhtes kohaldatav kord tuleks määruses eraldi ja üheselt reguleerida, et vältida hankijale täiendavate kohustuste, kulude või lepinguliste riskide tekkimist.

5. Digitaliseerimine peab vähendama halduskoormust

Elektrilevi toetab ettevõtjate andmete ühekordse esitamise põhimõtet ning kõrvaldamise aluste ja kvalifitseerimistingimuste kontrollimist elektroonilise sobivuskontrolli teenuse kaudu (artiklid 28, 29 ja 133). Riiklikes registrites olemasolevate andmete taaskasutamine ja automaatne kontroll peaksid vähendada nii hankijate kui ka ettevõtjate halduskoormust.

Uue Euroopa Liidu digitaalse hankekeskkonna rakendamisel tuleb kasutada võimalikult suures ulatuses olemasolevaid riiklikke e-hankesüsteeme ja registreid ning tagada nende tegelik koostalitlusvõime. Eelnõu ei tohiks kaasa tuua olukorda, kus sama hanke andmeid tuleb sisestada eraldi riiklikku registrisse ja Euroopa Liidu tasandi süsteemi. Samuti tuleb tagada lahenduste töökindlus, andmekaitse ja võimalus hankeid jätkata keske teenuse häire korral.

Elektroonilise sobivuskontrolli teenuse ja sellega ühendatud registrite kaudu võiks hankijatele teha kättesaadavaks ka kontrollitud ja hankemenetluse seisukohalt asjakohase teabe ettevõtjate varasemate rikkumiste kohta, eelkõige juhul, kui rikkumine on tuvastatud jõustunud kohtu- või haldusotsusega. See vähendaks andmete korduvat kogumist ja toetaks kõrvaldamise aluste ühetaolist hindamist, kuid eeldab selgeid reegleid andmete õigsuse, õigusliku tähenduse, säilitamisaja ja ettevõtja õiguste kaitse kohta.

Oleme valmis eelnõu edasise menetlemise käigus esitatud ettepanekuid täiendavalt selgitama ja arutama. Palume kaasata Elektrilevi ka edasistesse asjakohastesse aruteludesse, arvestades eelnõu olulist mõju Elektrilevile kui ühele Eesti suurimale hankijale.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Maarja Silber
Regulaatorsuhete juht